

Brocki, Zygmunt

Tradycje statystyki polskiej

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 13/1, 195-196

1968

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

o wieloletnim prezese TNK i Akademii Umiejętności, rektorze Uniwersytetu Jagiellońskiego, wybitnym fizjologu i antropologu Józefie Majerze i jego najbliższej rodzinie³. Postać Majera przypominał dzisiejszemu pokoleniu Adam Wrzosek w monografii *Józef Majer (1808—1889)* w tomie I wydawnictwa *Sześćsetlecie medycyny krakowskiej* (Kraków 1963)⁴. Artykuł Nieciowej przekazuje natomiast nieco szczegółów z prywatnego życia Majera.

Część tomu poświęconą TNK zamyka artykuł Józefa Dużyka przedstawiający na podstawie głosów współczesnej prasy kulturę Krakowa w siedemdziesiątych latach ubiegłego wieku, a więc w okresie końcowej działalności TNK i początków Akademii Umiejętności. W artykule znalazły odbicie m.in.: nauka, popularyzacja nauki, szkolnictwo wyższe, muzealnictwo i bibliotekarstwo ówczesnego Krakowa.

Z. Br.

NOWE DANE Z ŻYCIORYSU WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO

Sylwetka wielkiego historyka, Wojciecha Kętrzyńskiego, którego 50 rocznica śmierci przypada w 1968 r., doczekała się stosunkowo licznych opracowań, jednak jeszcze wiele momentów z jego życia wymaga wyświetlenia. Do mniej znanych lat należy okres królewiecki, zwłaszcza udział w powstaniu styczniowym. W nrze 1—2/1967 „Komunikatów Mazursko-Warmińskich” Janusz Jasiński uzupełnił nowymi faktami to tak ważne dla Kętrzyńskiego wydarzenie (art. *Wojciech Kętrzyński w powstaniu styczniowym*), opierając się na nie wyzyskanych dotychczas przez nikogo aktach Kammergerichtu w Berlinie (obecnie w Deutsches Zentralarchiv w Merseburgu). Za udział w przemyśle broni do województwa płockiego Kętrzyński był skazany na rok twierdzy. Karę odsiedział w Kłodzku. Tam przełożył na łacinę swą dysertację doktorską. Po wyjściu z więzienia powtórnie się immatrykułował na Uniwersytecie Królewieckim; 12 XII 1866 r. obronił swą pracę doktorską *De bello a Boleslav Magno cum Henrico rege Germaniae gesto a 1002—1005*. „Jednakże manifestacyjne oświadczenie się za polskością, a zwłaszcza udział w powstaniu styczniowym, tak dalece obciążły Kętrzyńskiego w oczach władz, iż pomimo uzyskania dyplomu naukowego na uniwersytecie pruskim nie mógł znaleźć odpowiedniej pracy wśród polskiej ludności w państwie pruskim, na skutek czego, w ostatecznym rezultacie, w 1873 r. osiadł we Lwowie”, pisze J. Jasiński w zakończeniu swego artykułu (w 1873 r. Kętrzyński został sekretarzem naukowym Zakładu Naukowego im. Ossolińskich i odtąd, jak wiadomo, aż do końca życia był związany z tym Zakładem).

Z. Br.

TRADYCJE STATYSTYKI POLSKIEJ

„Wyśledzić źródła zamożności, ukazywać stan ich użytku, wymiarkować stosunki płodów natury, rozważać ich względ do potrzeb, środków, przemysłu i liczby mieszkańców; przeto za jej tylko pomocą można dochodzić pewnej miary sił fizycznych i moralnych narodu, przy jej świetle łatwiej jest dostrzec te wady, któ-

³ Członkiem TNK był też brat Józefa Majera, Wojciech (1806—1861), prezes Sądu Wyższego w Krakowie. Zob. o nim: M. Kaczyński, *Żywot Wojciecha Majera ze szczególnym rozbiorem jego prac drukowanych*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Krakowskiego”, 1864, ss. 421—462.

⁴ Por. też notatkę bibliograficzną o Majerze jako ojcu polskiego słownictwa lekarskiego w nrze 1/1967 „Kwartalnika” (s. 187) i cytowaną tam wcześniejszą książkę A. Wrzoska o Majerze.

re dla dobra powszechnego uprzątnąć należy" — takim określeniem przedmiotu statystyki, sformułowanym przez ekonomistę i historyka Wawrzyńca Surowieckiego (1769—1827) w wykładzie inauguracyjnym systematyczne zajęcia na pierwszej w Polsce katedrze statystyki w Szkole Prawa i Administracji w Warszawie (1 X 1811), rozpoczął artykuł *Tradycje polskiej statystyki* Wincenty Kawalec w nrze 12/1967 „Polityki”. Autor wspomina tu, że dociekaniem statystycznymi zajmowali się uczeni tej miary, co Kołłątaj, Staszic, Czacki, Jan Śniadecki. Pierwsze biuro statystyczne w Polsce powstało w 1810 r. w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych Księstwa Warszawskiego. W pracach nad zorganizowaniem działającego do dzisiaj Głównego Urzędu Statystycznego szczególną rolę odegrał Ludwik Krzywicki. W wyniku jego starań i opracowanego przez niego odpowiedniego aktu prawnego urząd ten powstał 13 VII 1918. W międzywojennym GUS-ie pracowali wybitni uczeni, jak np. Jan Rutkowski, Antoni Sujkowski, Edward Lipiński; wielką zaś rolę w rozwoju polskiej statystyki odegrał Oskar Lange.

Z. Br.

POLSKI WSPÓŁTWÓRCA ZASAD NAUKOWEJ ORGANIZACJI PRACY

Pod tytułem *Karol Adamiecki i jego prawa harmonii* ukazało się w nrze 2/1967 „Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego” wspomnienie w setną rocznicę urodzin Karola Adamieckiego (1866—1933), „uczzonego wielce zasłużonego dla rozwoju nowoczesnej organizacji przedsiębiorstwa i czołowego naszego przedstawiciela klasycznej szkoły naukowej organizacji pracy”, jak pisze (s. 297) autor tego wspomnienia Antoni Skowroński.

W latach 1899—1906 Adamiecki, absolwent Instytutu Technologicznego w Petersburgu, pracował w hutach i walcowniach Rosji i Kongresówki. Jednocześnie zajmował się badaniami w zakresie organizacji i ekonomiki procesu produkcji. Dzięki tym badaniom kierowane przez niego walcownie zmodernizowano, co się przyczyniło do znacznego zwiększenia wydajności pracy. W 1912 r. Adamiecki założył w Warszawie własne biuro techniczne i od tego czasu poświęcił się wyłącznie działalności naukowej, doradczej i popularyzacyjnej. W 1919 r. objął wykłady na Politechnice Warszawskiej, gdzie w 1923 r. został powołany na kierownika Katedry Zasad Organizacji Pracy i Przedsiębiorstw Przemysłowych¹.

Główną zasługą Adamieckiego jest opracowanie, prawie jednocześnie z F. Taylorem, naukowych zasad „harmonizacji pracy” w procesie produkcji, zwanych przez niego „prawami”, a dotyczących proporcji czynników produkcji. Jego pionierska twórczość naukowa przyniosła mu wiele poważania w świecie nauki, m.in. czołkostwo Maszynkowej Akademii Pracy w Pradze i Akademii Nauk Technicznych w Warszawie.

W przypisie autor wspomnienia wyjaśnia, że Adamieckiego nie można uważać za poprzednika Taylora, jak to przyjmują niektórzy. Adamiecki był „w najlepszym razie współtwórcą klasycznych zasad naukowej organizacji pracy i [...] publikując swój dorobek naukowy znał już koncepcję Fr. Taylora oraz jego działalność badawczą, jaką ten prowadził od 1901 roku w zakładach Tabor and Link-Bald Company” (s. 298).

Z. Br.

¹ Pomyłkowa jest wiadomość podana przez A. Skowrońskiego, że prof. Adamiecki kierował Katedrą Technologii Mechanicznej. Takiej katedry na Politechnice Warszawskiej nie było; prof. Adamiecki natomiast prowadził w latach 1918—1923 wykłady z walcownictwa i kuźnictwa. Drobniejsze błędy popełnił *Polski słownik biograficzny* (t. 1, s. 26, Kraków 1935), pisząc, że Adamiecki rozpoczął wykłady w 1919 r., i nieściśle podając nazwę katedry.